

Dnro: 341/00.07.03/2024

Viite: VN/25102/2023

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Pohjois-Pohjanmaan liitto pitää esitettyä valtionhallinnon alueuudistusta hyvänä ja välttämättömänä erityisesti 1.1.2025 voimaan astuvan TE2024-uudistuksen ja tehokkaamman resurssien hyödyntämisen näkökulmasta. Nykyinen valtion aluehallinto on sirpaloitunut, ja esitettyssä mallissa aluehallinnon viranomaisten roolit olisivat huomattavasti selkeämmät. Uudistuksen tavoite valtionhallinnon toimivaltarajojen korjaamisesta ja luvitusprosessien sujuvoittamisesta on kannatettava, ja ehdotetussa mallissa tavoitteet todennäköisesti toteutuvat nykyistä paremmin.

Valtion aluehallintouudistuksessa tulee mahdollistaa monialainen, poikkihallinnollinen, alueilla aidosti läsnä oleva ja riittävän toimivaltainen valtion aluehallinto. Kumppanuus kuntien ja maakuntaliittojen kanssa on keskeistä uudistuksen toimeenpanossa.

Elinvoimakeskuksista sekä kehittämis- ja hallintokeskuksesta annettavan valtioneuvoston asetuksen 3-13 §:ssä säädettävät lukuisat tehtävien keskittämiset aiheuttavat sen, että elinvoimakeskuksista ei muodostu hallitusohjelman tavoittelemia vahvoja elinvoimakeskuksia. Elinvoimakeskusten rakenteesta ja palveluista asiakkaille, yhteistyökumppaneille ja sidosryhmille muodostuu vaikeasti hahmotettava. Annettavalla lainsäädännöllä ei tule tehdä uusia tehtävien keskittämisiä.

Uudistus säilyttää nykyisen kunta ja valtio -suhteen (duaalimalli) aluekehityksessä. Pohjois-Pohjanmaan liitto pitää hyvänä, ettei valtionhallinnon uudistuksen yhteydessä muuteta valtion, kuntien ja maakuntien liittojen välistä aluekehityksen tehtäväjakoa. Elinvoimakeskusten rooli vastaisi pääosin nykyistä ELY-keskusten roolia, jossa ne ovat toimineet maakuntaliittojen ja kuntien valtiollisena vastinparina aluekehitystyössä. Nykyinen aluekehitysmalli toimii hyvin ja on tärkeää, että tulevaisuudessakin valtio, kunnat ja maakuntaliitot osallistuvat yhteisesti aluekehitystyöhön ja alueellisen elinvoiman lisäämiseen.

Esitysluonnoksessa aluehallinnon ohjaus keskittyisi nykyistä enemmän ministeriöille. Keskitetyn ohjausjärjestelmän rakentamisessa tulisi varmistaa, ettei se johda aluekehityksen duaalimallin heikentymiseen. Maakuntaohjelman tulee edelleen säilyä tärkeimpänä aluekehitystä ohjaavana asiakirjana, jonka varaan aluekehitysjärjestelmä perustuu, eikä valtioneuvoston vahvemman ohjauksen saa johtaa sellaiseen asetelmaan, jossa valtion aluehallinto alkaisi toteuttaa muita kuin yhteisesti alueella demokraattisesti hyväksytyjä päätavoitteita.

Esitysluonnos johtaisi vesistö-, ilmasto- ja patoturvallisuusasioiden siirtymiseen nykyiseltä Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukselta Lapin elinvoimakeskukselle. Esitysluonnoksessa elinvoimakeskuksia koskevana tavoitteena on todettu, että ”keskitettyjen tehtävien osalta pyritään toiminnalliseen johdonmukaisuuteen ja keskittämään sellaiset toiminnallisesti synergiset toiminnot, jotka eivät edellytä vahvaa paikallistuntemusta ja läsnäoloa” (s. 94). Vesistö- ja ilmastoasioiden sekä patoturvallisuusasioiden siirtäminen Lapin elinvoimakeskukselle toteuttaa huonosti tätä tavoitetta. Pohjois-Suomen elinvoimakeskuksen alueella tarjotaan myös yliopisto- ja ammattikorkeakoulutason koulutusta näihin tehtäviin, mikä edistää erityisasiantuntijuuden saatavuutta alueella ja siten puoltaa nykyisen tehtävärakenteen säilyttämistä. Mainittujen tehtävien keskittäminen Lapin elinvoimakeskukseen tulisi näiden seikkojen perusteella arvioida uudelleen. Jos tehtävien siirtämiselle ei ole ilmeistä toiminnallista syytä, joka parantaisi tehtävien hoitamista, siirtäminen aiheuttaa ainoastaan toiminnallisia haittoja.

Pohjois-Pohjanmaan liitto pitää tärkeänä, ettei eri viranomaisten tehtäviä määrittävällä erityislainsäädännöllä muuteta valtion, kuntien ja maakuntaliittojen välisiä tehtävärakenteita lähitulevaisuudessa. Elinvoimatoiminta on tällä hetkellä voimakkaassa murroksessa TE-palveluiden siirtyessä kuntien vastuulle vuoden 2025 alusta. Kunnallisten TE-palveluiden uudelleen organisointi ja integroiminen osaksi aluekehitysjärjestelmää vaatii työtä ja aikaa, ja lisämuutokset kuntien ja valtion väliseen tehtäväjakoon aiheuttaisivat merkittävää lisäkuormitusta käynnissä olevalle muutostyölle. Pohjois-Pohjanmaan liitto pitää tärkeänä, että aluekehitykseen liittyviä toimivallan rajoja ei muuteta.

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että ehdotetun Pohjois-Suomen elinvoimakeskuksen päätoimipaikka on Oulussa ja toimipaikka Kajaanissa. Elinvoimakeskuksen nimi, toimialue ja päätoimipaikka on perusteltu.

Elinvoimakeskuksia koskevan lakiehdotuksen mukaan liikenteen tehtävät säilyvät nykyisellään lukuun ottamatta julkisen liikenteen järjestämistehtäviä. Liikenteen järjestämiseen liittyvät muut tehtävät ovat uudistuksen myötä siirtymässä elinvoimakeskuksiin, joten muutos tulee huomioida vireillä olevassa alueidenkäyttölain uudistustyössä elinvoimakeskusten tehtäviä määriteltäessä ja tarvittaessa selkeyttää alueidenkäytön tehtäviä myös lakiin elinvoimakeskuksista ja lupa- ja valvontavirastosta.

Pohjois-Pohjanmaan liitto pyytää huomioimaan, että ympäristötehtävien siirtyminen lähes kokonaisuudessaan eri viranomaiselle erilleen elinkeinojen edistämistehtäviä hoitavasta virastosta, voi aiheuttaa tiedonkulun ja muun vuorovaikutuksen vähenemistä ja elinkeinoelämän tilannekuvan ja -ymmärryksen heikkenemistä ympäristöviranomaisessa.